

מראי מקומות- בבא קמא פ"ג

שלמה (מ"ה) שהביא דבריו, והק' עליו דהא בעינינו ראינו דאי"צ שמירה ביום יותר מבעיירות שעל הספר, וא"כ אם בעיירות על הספר צריך לקושרם ביום, ה"ה כאן. ועוד כ', דמה דיכול להתיר הכלבים בלילה, לכאור' אי"ז רק משום שיש סכנה טפי בלילה, אלא גם משום דלא שכיח טפי שהכלב יזיק בלילה, דלא שכיח אינשי בחוץ כ"כ בלילה, וא"כ ודאי אין שייך היתר זה ביום. ולכן הוא פי' דמה דאי' בגמ' דלא יגדל אדם את הכלב וכו', היינו דוקא כלב רע, וכמו דאי' לעיל (טו:): מנין שלא יגדל אדם כלב רע, וכו'. ולכאור' כן הבין השו"ע (חור"מ ת"ט, ג'), דכ' "אסור לגדל כלב רע אא"כ הוא אסור בשלשלאות של ברזל, וכו'", ומבואר דהבין דסוגיין מיירי בכלב רע.

(ה) **נמצא זה גורם לשכינה שתסתלק מישראל-** ע' במהר"ץ חיות שכ' דלשון "סילוק" משמע דכבר הי' השכינה שם ונסתלק, והיינו דכבר הי' המנין כאן, ואח"כ נחסר א', והביאור הוא דע"י שהאשה היתה מעוברת, הי' המספר שלם והשכינה היתה שורה שם, ומשמע דהעובר משלים המספר, וע"י נביחת הכלב נסתלק השכינה, אבל בים של שלמה (סוף סי' מ"ה) מבואר שהי' המספר חסר א', וא"כ משמע דהעובר אינו משלים המספר.

(ו) **איבעית אימא בדעובד כוכבים- כ' השטמ"ק** בשם ר' ישעי' דאע"ג דגזל עכו"ם אסור, כיון דבישראל ליכא איסור אלא מפני דרכי שלום, לכן בגוי שרי לגמרי. אולם ע"ש בשם המאירי, שכ' "תפתר בשהשובכין של גוים עובדי אלילים והטלסמאות, שאינן נכללין תחת גדר שום דת בעולם, שכגון אלו אין אנו מצוין בשמירתן".

החובל

(ז) **כמה הי' יפה וכמה הוא יפה- פרש"י,** שהפסידו ממון זה שאם הי' נצרך הי' מוכר עצמו בעבד עברי. אולם הרא"ש (סי' א') כ' דשמין אותו כעבד כנעני, שהרי עבד כנעני

(א) **וחכמת יונית מי אסירא, והאמר ר"י אמר שמואל.. אלף ילדים היו בבית אבא... ולא נשתייר מהם אלא אני כאן ובן אחי אבא בעסאי- כ' המהרש"א** דליכא למימר שלא עשו כהוגן וחזי מאי דסליק בהו, וא"כ באמת יהי' ראוי להיפוך, דמשמע שאמר ר"ג שיש לו להתאונן על מעלת בני בית אביו יותר מכל שאר בני העיר, וא"כ משמע שעשו כהוגן. ועוד, דבית אביו של ר"ג שהיו נשיאים, ודאי לא היו מניחים את בניהם ללמוד בחכמת יונית אם הי' בו חשש איסור.

(ב) **עיני עוללה לנפשי מכל בנות עירי- פרש"י,** שיש עלי לעולל בבכי מכל בנות העיר. אולם התוס' רי"ד פי' דעוללה היינו מלשון עלילת דברים, דהיינו דעיני גרמתי לעצמי הצרה, דראיתי כ"כ טובה שיש לי, ושמתי בי עין רעה אפי' יותר מהעין רעה שהכניסו בי כל בנות עירי, ועין רעה שבי שלטי בי ולקיתי וחסרתי כל אותה הטובה.

(ג) **שאני בית ר"ג שהיו קרובים למלכות- כ' המאירי** דהאיסור של חכמת יונית הוא משום דמושכת לבו של אדם והורסת הרבה מפינות הדת. אולם קרובי מלכות, מכיון שלא היו המלכים מקריבים אלא מי שהוא שלם בחכמות ודעתו צלולה, הותר להם ללמדה. וע"ש שכ' עוד דתלמידי חכמים שכבר מלאו כריסם בתורה ותלמודיה וסודות מצותיה, אין לך קרובים למלכות יותר מאלו, גם אלו יכולים ללמדה כדי להשיב עליה, ולחזק ענין הדת במסמרים בל תמוט.

(ד) **לא יגדל אדם את הכלב אא"כ קשור בשלשלת, וכו'- ע' בשלטי הגבורים** (על המרדכי בסי' ע"ד, אות א') שתמה על מנהג העולם שנהגו לגדל כלבים, הרי הוא כנגד גמ' זו. ותי' די"ל דבעיר הסמוכה לספר, דצריכין שימור בלילה, בזה אמרי' דצריך לקושרו ביום, אבל בלילה יכול להתירו, כיון שיראים. אולם אנו, שדרין בין הגוים, אפי' ביום מתירין, דהו"ל כעיר הסמוכה לספר בלילה, ולדידן מותר אפי' ביום. וע' בים של

כדאי לעיל (ה). וע"ע בחי' הגרי"ז על הרמב"ם (מכתב בסוף הספר, עמ' 160), דכ' דאין שייך ללמוד הדרשה דובער בשדה אחר לענין חיוב תשלומי חבלה, דמה שצריך לשלם תשלומי חבלה אינו דין הפסד בכלל, אלא גזה"כ הוא דצריך לשלם לפי שיווי הנזק. וא"כ, מה דאי' דרואין אותו כאילו הוא עבד ושמיך אותו כמה הי' יפה וכמה הוא יפה, אי"ז משום הא דובער, אלא משום דזהו באמת שיווי הנזק, וגזה"כ הוא דצריך לשלם דמי הנזק [ודבריו דלא כהרא"ש, וצ"ע].

(ט) **צער, כואו וכו'- ע' בשו"ת הרא"ש** (כלל ק"א, אות ב') שהביא מר' יצחק דאינו משלם אלא הצער שבשעת מעשה, אבל הצער שיש לו לאחר המעשה, אי"צ החובל לשלם בשביל אותו צער, והביא שאף שר' שמשון דחה ראיית ר' יצחק, מ"מ מסתבר כוותי', דנראה דמה שנצטער אח"כ אינו אלא גרמא, וגרמא פטור בנזיקין [ולכאור' לפי דבריו יהי' חייב בדיני שמים, כמו גרמא בנזיקין, ויש לע' בזה]. וע"ע בטור (חור"מ ת"כ, ט"ז) שהביא דברי הר"י, וכ' שר' משולם פליג עליו וס"ל דצריך לשלם לכל צער הבא מחמת המכה, וכ' שכן הוא דעת הרא"ש. ותמה הבית יוסף, הא נראה דלמסקנא נקט הרא"ש כדעת הר"י. וע' בדרישה שם שכ' ליישב דברי הטור, דאף דכתובה משמע דהסכים הרא"ש לדעת הר"י, אולם מדבריו בפסקי הרא"ש בהכונס (סי' ט') משמע שכן הי' מסקנתו כדעת ר' משולם.

(י) **צער... אומדין כמה אדם כיוצא בזה- פרש"י**, לפי מה שהוא מעונג רב צערו וכאיבו. וביאר בחי' הגר"ח על הש"ס (ק"כ) דהיינו דאומדין כמה אדם בשוק יתן להגין עצמו מצער כזה. אולם הביא דהרמב"ם מפרש באור"א, דהכל לפי הניזק, יש שהוא רך ועונג מאד ובעל ממון, ואילו נתנו לו ממון הרבה לא הי' מצטער מעט, ויש אדם חזק ועני ואף בשביל זוז א' מצטער הרבה. וביאר הגר"ח דהרמב"ם ס"ל דהכל תלוי בנחבל גופו, ואין שום אמידה בשוק, אלא הכל כפי מה שהוא אדם, מה שהוא ירצה ליתן להגין על צער זה, כפי מצבו בחזק ובממון.

(יא) **חייתה כל צורכה אינו חייב לרפאותו- ק', פשיטא הוא, ול"ל למתני.** וכ' המלאכת

נמכר לעולם, אבל עבד עברי אין לו שומא להיות נמכר לעולם, וגם אינו יכול למכור אותו לשש ולעוד שש, דא"כ נמצא דמים יתירים על מכירה אחת לעולם, דהא ודאי מה שהוא נמכר לשש ועוד לשש ועוד לשש וכו' הוי טפי ממכירה א' לעולם, וא"כ נמצא דמפסיד המזיק, וא"כ א"א אלא בשומת עבד כנעני (כן פי' הפלפולא חריפתא בדעת הרא"ש). וע' בחי' הגרי"ז על הש"ס (ערכין ב.), אהא דאי' ברש"י שם דהאומר דמי עלי שמין אותו כעבד הנמכר בשוק, ונקט הגרי"ז דלכאור' היינו כעבד כנעני. ואף דלענין חבלה פרש"י כאן ע"ע, לכאור' היינו משום דזהו מה שהוא הפסידו, דישראל אינו יכול למכור עצמו להיות עבד כנעני, אע"כ שמין אותו כע"ע, משא"כ שם, דהוי דין שומא בעלמא, י"ל דשמין אותו כע"כ. אולם אמר דזה אינו, דבאמת גם בחבלה אין החיוב תשלומין משום ההפסד אלא הוי חיוב תשלומין דחידש התורה, ולכן לכאור' הו"ל דין שומא בעלמא (וכמש"כ הגרי"ז בספרו על הרמב"ם [עמ' 160] דתשלומי חבלה אינם משום הפסד, אלא גזה"כ הוא לשום ההיזק כן), ומ"מ ס"ל לרש"י דשיימין לי' כע"ע הנמכר בשוק, וא"כ י"ל דגם בדמי עלי באמת ס"ל לרש"י כן. [ודבריו צ"ע, דהא לשון רש"י כאן הוא "שהרי הניזק והפסידו ממון זה", ומשמע דאי"ז סתם דין תשלומין ושומא בעלמא, אלא תשלומין על ההפסד].

וע"ע בים של שלמה (א') שנקט דגם רש"י ס"ל כשי' הרא"ש דשמין בעבד כנעני, ומש"כ שהי' יכול למכור עצמו לע"ע, כוונתו היתה רק לפרש למה חסר ומה הזיקו, אבל ודאי שמין אותו בעבד כנעני.

(ח) **ושמין כמה הי' יפה וכמה הוא יפה- כ' הרא"ש** (סי' א') דהיינו כמה הי' יפה העבד עם האבר וכמה הי' יפה בלא האבר. דהיינו, לאפוקי דאיננו אומרים כמה אדם רוצה ליטול לקטוע יד עבד של זה, דהא זה ודאי יהי' שומא לחומרא, ושומא זו צריך להיות להקל, וכמו כל השומות, וילפי' זה מובער בשדה אחר, דאמרה תורה לשום הערוגה אגב השדה. וביאר הרש"ש (לעיל מז. ברש"י ד"ה המזיק) דאף דובער בשדה אחר בנזקי ממונו כתיב, מ"מ יכול לילף מיני' לאדם המזיק מכח הג"ש דתחת נתינה ישלם כסף,

היינו חלושה, וכ' גם כע"ז לענין נפשות,
ע"ש.

שלמה דרמז לנו בזה דאם אחר שנתן לו
בב"א כפי מה שאמדוהו, נתגלגל בו החולי,
אינו מוסיף לו כלום [רצ"ע למה], וע"ש עוד
ביאור בזה [רצ"ע כוונתו]. ובספר **ביאור ראובן כ'**
דאפי' אם חזרה אח"כ, תולין שלא מחמת
המכה הראשונה חזרה, והחובל פטור.

(יב) **לנפש רוצח אי אתה לוקח כופר, אבל אתה
לוקח כופר לראשי אברים שאין חוזרין- ע'
בחי' ר' שמואל (ד', ג') שהביא מש"כ
הרמב"ם (חובל א', ג') דמי שחבל בחבירו
"ראוי לחסרו אבר או לחבול בו כאשר עשה,
ולפיכך משלם נזק, והרי הוא אומר ולא
תקחו כופר וגו', לרוצח בלבד הוא שאין בו
כופר, אבל לחסרון אבר או לחבלות יש
כופר".** וביאר ר' שמואל כוונתו, דדין
תשלומי חבלה הוא ענין "כופר" של ראשי
אברים, דבאמת הי' ראוי לחסרו אבר, אלא
שנתנה לו תורה דין כופר. וכ' דלפ"ז יכולים
להבין גם מה דס"ל להרמב"ם דחייב חבלה
הוא בגדר קנס, ואינו משלם ע"פ עצמו, ואי"ז
כמו הדין דשור שהזיק אדם הו"ל דין ממון,
דאי"ז מדין כופר כלל, ושפיר הוי ממון גמור
כשאר היזק בעלמא, דחייב משום שהפסידו
ממון, משא"כ בחבלה דהו"ל דין כופר
לפטור המזיק מעונש, ולא משום הפסד
הניזק. והוסיף דלכאו' כל זה תלוי במח'
בסוגיין, דכל דברים אלו הם כפי התנא דיליף
חייב ממון בחבלה מלא תקחו כופר לנפש
רוצח, דאתה לוקח כופר לראשי אברים, אבל
לפי התנא דלמד דין זה מקראי אחרני, אז לא
משכחינן הא דהדין תשלומי חבלה הוא בגדר
חייב כופר. ועפ"ז תי' קו' **המגיד משנה**
(חובל ה', ו') על הרמב"ם, דמצינו בריש ב"ק
דנזק ממונא הוא, ולא קנס, ואיך כ' הרמב"ם
שהוא בגדר קנס, די"ל דס"ל כהני תנאי דילפי
תשלומי חבלה מקראי אחרני, אבל הרמב"ם
הא הביא קרא דלא תקחו כופר, וא"כ
לשיטתו שפיר י"ל דחבלה הוא בגדר קנס.

(יג) **הרי שהיתה עינו של זה גדולה ועינו של זה
קטנה, וכו'- הק' המנחת שלמה, הרי
החשיבות של העין הוא בראייתו, ומה
נפק"מ אם העין גדולה או קטנה. וכ' דאה"נ,
לכאו' כוונת הגמ' אינו לגדולה וקטנה ממש,
אלא גדולה היינו עין בריאה וטובה, וקטנה**